

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในปี พ.ศ. 2547 ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์เพลงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของ “สาวตรี” ครั้งแรก โดยเป็นเพลงที่ประพันธ์ขึ้นเฉพาะสำหรับการประกวด ในโครงการรางวัลศิลปะเพื่อเยาวชนไทย ที่จัดขึ้นโดยบริษัทปูนซีเมนต์ไทยจำกัด (มหาชน) เป็นดนตรีประกอบระบำบัลเลต์ มีลักษณะเป็นเพลงชุด (Suite) ความยาวประมาณ 22 นาที สำหรับออร์เคสตรา อันเป็นบทเพลงขนาดยาวเพลงแรก ที่ผู้ประพันธ์เขียนขึ้นสำหรับวงออร์เคสตรา ผ่านการศึกษาด้วยตัวเอง

ผลงาน “Twilight from Savitri (ballet suite)” นับได้ว่าเป็นตัวแทนผลงานในช่วงแรกของผู้ประพันธ์ ซึ่งมีการใช้ลักษณะเสียงประสานแบบอิงกุกญแจเสียงอย่างชัดเจน มีการประยุกต์ดนตรีไทยจากการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค มีการเน้นอารมณ์และเรื่องราวอย่างบทละคร ซึ่งถือว่าเป็นอิทธิพลสำคัญของผู้ประพันธ์ในช่วงนี้ อันเป็นช่วงที่ผู้ประพันธ์มีความสนใจในศิลปะการแสดง เช่น ละครเวทีและภาพยนตร์ โดยมีผลงานประพันธ์เพลงสำหรับละครเวทีจำนวนหนึ่ง

แม้ว่าผลงานได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลในรอบสุดท้ายของการประกวด แต่ผู้ประพันธ์เองยังเห็นว่าผลงานยังขาดความสมบูรณ์ในระดับอยู่มาก ผู้ประพันธ์จึงทดลองประพันธ์ผลงานอีกครั้งโดยใช้ความคิดอย่างอิสระของตัวเองในการสร้างดนตรี ด้วยแนวคิดทำนองหลักและการแปร (Theme and Variation) แต่เป็นการแปรทำนองบนทำนองที่ได้แปรมาแล้วก่อนหน้า และทำเช่นนี้หลายครั้งจนเกิดเป็นสังคีตลักษณะอิสระ ผลงานนี้เป็นเพลงแรกของผู้ประพันธ์มีการใช้ระบบแกนโน้ต 12 เสียงเพื่อสื่อความถึงอนัตตา ในช่วงท้ายของบทเพลง ที่ชื่อ “Patticca Samuppada” หรือ “ปฏิจสมุทปบาท” สำหรับวงออร์เคสตรา ความยาว 10 นาที อันหมายถึงเหตุและผลที่มีกรรมหรือการกระทำดำเนินต่อเนื่องกันไป ผลงานประพันธ์ชิ้นนี้ทำให้ผู้ประพันธ์มีความสนใจเป็นอย่างมากเกี่ยวกับการใช้สีนของเสียงในรูปแบบต่างๆ การใช้พื้นผิวแบบโพลีโฟนี ในลักษณะที่สอดประสานทำนองอย่างอิสระ (Free Counterpoint), การใช้ระบบแกนโน้ต และ การซ้อนหรือตัดต่อ (Music Montage) เสียงในวงดนตรีขนาดใหญ่ ซึ่งยังคงเป็นอิทธิพลที่ต่อเนื่องในการเขียนเพลงในชิ้นต่อมา รวมถึงผลงานประพันธ์ชิ้นนี้

นอกจากนี้ ยังเป็นเพลงที่ใช้ปรัชญาทางพุทธศาสนาของไทยมาแสดงออกด้วยวัตถุประสงค์ทางดนตรีตะวันตกเป็นครั้งแรก โดยเป็นเพลงที่เขียนขึ้นจากความประทับใจในบทเพลง “คอนแชร์โตมหาราชฯ” ของ รศ.ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ผลงานชิ้นนี้ได้แปรความประทับใจครั้งนั้นสู่บทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ โดยมีความหวังว่าถ้าบทเพลงนี้ได้แสดงก็อาจจะสร้างความประทับใจให้กับผู้อื่นจนเกิดบทประพันธ์ชิ้นอื่นต่อไป

ในปี พ.ศ. 2549 ผู้ประพันธ์ได้เข้าศึกษาต่อใน คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นเวลาที่ผู้ประพันธ์เริ่มต้นศึกษาการประพันธ์เพลงอย่างจริงจังจาก รศ.ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร เพลงที่เขียนขึ้นในช่วงนี้ล้วนแต่เป็นเพลงที่เขียนขึ้นเพื่อทดลองความรู้ที่ได้รับจากชั้นเรียนเท่านั้น และมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อขยายขอบเขตความสามารถของการประพันธ์

การประพันธ์โอเปร่าเรื่อง "สาวิตรี" นี้ ถือเป็นงานดนตรีที่ผู้ประพันธ์ต้องการให้เป็นผลงานชิ้นเอกในช่วงเวลาที่สร้างผลงานของผู้ประพันธ์ โดยเหตุผลประการหนึ่งในการเลือกประพันธ์ผลงานชิ้นนี้ขึ้น เพื่อเป็นการย้อนกลับไปสำรวจความคิดทางดนตรีจากผลงานที่ผู้ประพันธ์ได้สร้างขึ้นก่อนหน้าที่จะเข้ารับการศึกษานในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นการสร้างจุดอ้างอิงทางแนวความคิดให้กับผู้ประพันธ์ว่ามีการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดพัฒนาการมาอย่างไร จากจุดเริ่มของการประพันธ์ดนตรีด้วยตนเองจนถึงช่วงที่ได้รับความรู้จากการศึกษาการประพันธ์เพลงอย่างจริงจัง

ปัจจุบันผู้ประพันธ์ประทับใจแนวคิดเบื้องหลังของละครเรื่องนี้อยู่คงเดิม แต่ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดทางดนตรี จนทำให้เกิดเครื่องมือและเทคนิคในการประพันธ์เพื่อการแสดงออก ความประทับใจนั้นต่างออกไป โดยเฉพาะการผสมผสานแนวคิดทางปรัชญาในงานดนตรีพรรณนา ทำให้ลักษณะโดยรวมต่างจากประพันธ์ในครั้งแรก จนทำให้ผลงานทั้งสองชิ้นนี้ไม่มีส่วนใดเกี่ยวข้องกัน ในทางลักษณะวัตถุดนตรี แต่กลายเป็นส่วนเสริมและต่อยอดความรู้สำหรับแนวทางในการทำงานศิลปะของผู้ประพันธ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลง

ผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์หลักในการประพันธ์ ดังนี้

1. สร้างผลงานดนตรีตะวันตกในรูปแบบโอเปร่า จากบทละครเรื่อง "สาวิตรี" อันเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นละครเรื่องแรกและเรื่องเดียวในวงการวรรณกรรมของไทย จากการศึกษาของกิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี (2536) เห็นว่าเป็นอิทธิพลที่เกิดจากการรับเอาโอเปร่าตะวันตกนำมาพัฒนาให้เป็นไทยอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันหลายด้าน โดยเฉพาะการไม่มีบทเจรจาอื่นเลยต่างจากละครของไทยทั่วไป และมีการกำหนดเพลงหน้าพาทย์ที่ต้องใช้จุดต่างๆ เพื่อการขับร้องและการดำเนินเรื่องตลอดทั้งเรื่อง

"สาวิตรี" เป็นพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องสุดท้ายที่พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ โดยมีรูปแบบทั้งลักษณะร้อยกรองและรูปแบบร้อยแก้ว ที่ทรงแปลจากฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษที่มีประตวจันทรรอย (Pratap Chandra Roy, 1883-1896, อ้างในกิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี, 2536) เป็นบรรณาธิการ นำมาใช้เป็นวัตถุดิบของคำร้อง (Libretto)

2. สร้างอঙ্การในรูปแบบของโอเปร่าร่วมสมัย ที่แสดงเทคนิคทางดนตรีที่ซับซ้อน และเอื้อต่อการแสดงที่เกินจริง (Surrealist) รวมทั้งต้องการความสามารถสูงของผู้แสดง ทั้งนักดนตรีและนักร้อง
3. ต้องการสื่อสัจธรรมของการเกิดดับ ที่วนเวียนเป็นวัฏจักรผ่านศิลปะของเสียงดนตรีในรูปแบบคลาสสิกตะวันตกร่วมสมัย

ขอบเขตของการประพันธ์

ผู้ประพันธ์ได้กำหนดขอบเขตของบทประพันธ์เพลง ดังนี้

1. เป็นบทประพันธ์โอเปร่าภาษาไทย เรื่อง "สาวิตรี" จากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6
2. เป็นบทประพันธ์ในลักษณะอุปรากรเชมเบอร์ สำหรับกลุ่มนักดนตรี 15 คน และนักร้อง 3 คน
3. กำหนดความยาวของผลงานประพันธ์และการแสดงไม่เกิน 40 นาที

วิธีการประพันธ์เพลง

ในการประพันธ์บทประพันธ์เพลงบทนี้ ผู้ประพันธ์ได้กำหนดขั้นตอนการประพันธ์ออกเป็นลำดับ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดขอบเขตของการประพันธ์อันได้แก่ แนวความคิดหลัก และเครื่องมือทางดนตรีที่จะใช้
2. เลือกเสียงเครื่องดนตรีและจำนวนที่ใช้ โดยคำนึงถึงสีสันของเสียงเป็นพิเศษ ซึ่งจะใช้เครื่องดนตรีที่เป็นพื้นฐานของวงออร์เคสตราทั้งหมดอย่างละ 1 เครื่อง ยกเว้น ทูบา และ แซกโซโฟน อีกทั้งคำนึงถึงความสมดุลของกลุ่มเสียงในช่วงต่างๆ ของสีสันเสียงที่จะประกอบกันในแต่ละช่วงที่ทำให้เกิดความหลากหลายที่น่าสนใจได้
3. วางโครงร่างของวัตถุดิบสำคัญทั้งหมดที่จะใช้ในการประพันธ์เพื่อที่จะนำไปพัฒนาเป็นโมทีฟต่างๆ ในบทประพันธ์เป็นหลัก เนื่องจากบทประพันธ์นี้เน้นการใช้สีสันเสียงในลักษณะ

ต่างๆ มากกว่าการสร้างท่วงทำนองหลักของแต่ละตอน จึงต้องกำหนดวิธีการใช้เครื่องดนตรี, ระดับเสียง, ความดังเบา และลักษณะจังหวะอย่างละเอียด

4. กำหนดสังคีตลักษณะในภาพรวมและภาพย่อย ให้มีความสัมพันธ์และเป็นเอกภาพจากการใช้วัตถุดิบต่างๆ ในข้อ 3 โดยบทประพันธ์มีลักษณะสังคีตลักษณะแบบตอน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวที่ดำเนินไปในละคร จากการหยิบเอาบทประพันธ์ในตอนต่างๆ มาประกอบกัน ไม่ได้นำบทประพันธ์มาใช้ทั้งหมด แต่จะเป็นการผสมผสานระหว่าง ความเรียงและบทละครร้องในบทพระราชนิพนธ์มาใช้ในอีกรูปแบบ เพื่อให้เข้ากับลักษณะการประพันธ์ดนตรีตะวันตก

5. กำหนดท่วงทำนองของคำร้องที่ได้จากข้อ 4 และกำหนดแนวทำนองของท่อนเชื่อมต่างๆ แล้วจึงกำหนดเสียงประสานจากพื้นเสียงประสาน (Harmonic Background) ของแนวทำนอง ให้มีความสัมพันธ์กันตามแนวท่อน และลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เป็นแนวคิดหลักของเนื้อเรื่อง จากนั้น พัฒนาพื้นผิวของเสียงตามระดับความเข้มและสีที่ได้จากสีสันของเสียงในรูปแบบต่างๆ และปรับเสียงประสานให้มีความน่าสนใจมากขึ้นจากการใช้คอร์ดโครมาติก และกลุ่มเสียงแบบต่างๆ รวมไปถึงพัฒนาความตึงของเสียงประสาน (Harmonic Tension) ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ระดับความขัดแย้งของบทละคร

6. เรียบเรียงเสียงวงดนตรี และสร้างพื้นผิวดนตรีให้มีความแตกต่างอย่างน่าสนใจในลักษณะบรรเลงประกอบ (Solo & Accompaniment) ที่ส่งเสริมบทประพันธ์ให้ได้ยินและเข้าใจอย่างชัดเจน โดยที่กลุ่มเครื่องดนตรีไม่ได้มีแค่บทบาทเฉพาะการบรรเลงคลอ แต่มีบทบาทเด่นที่ดำเนินควบคู่กันไป มีเนื้อหาเข้มข้นของตัวเอง เช่น ช่วงนำ (Prelude) หรือช่วงเชื่อมต่างๆ

7. พิจารณาภาพโดยรวมจากการได้ยินบทประพันธ์ โดยต้องจินตนาการเสียงที่จะได้ยิน และวางตัวเองในฐานะผู้ฟังมากกว่าการเป็นผู้ประพันธ์ จากนั้นทำการแก้ไข ตีกรอบบทประพันธ์ให้เป็นไปตามรสนิยมทางศิลปะและแนวทางในการสร้างงานของผู้ประพันธ์เอง หลังจากนั้นจึงปรับปรุงแก้ไขบทประพันธ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

8. แก้ไขในขั้นตอนสุดท้าย โดยเฉพาะประเด็นการพิจารณาความเป็นจริงของการปฏิบัติเครื่องดนตรีต่างๆ ได้แก่ วิธีการบรรเลง, ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการจัดการแสดง, การให้ความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ทางดนตรี รวมไปถึงความเรียบร้อยในการจัดพิมพ์ ฯลฯ

9. จัดพิมพ์และนำเสนอรูปเล่ม ซึ่งประกอบด้วยบทอรรถาธิบายและโน้ตเพลงที่สมบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้ประพันธ์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าบทประพันธ์เพลงบทนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ในด้านวรรณกรรมให้เป็นที่ประจักษ์
2. เพื่อก่อให้เกิดบทประพันธ์โอเปร่าสำหรับภาษาไทยบทใหม่
3. เพื่อเผยแพร่บทประพันธ์เพลงและวิธีการประพันธ์วรรณกรรมเพลงร้องร่วมสมัยในทางวิชาการ

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำศัพท์ที่ใช้ในการอธิบาย ผลงานประพันธ์ในภาษาไทยจะใช้ศัพท์บัญญัติที่มาจาก "พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์" ของ ศ.ดร. ณิชชา ไสค์ติยานุรักษ์ (2547) แทนศัพท์ดนตรีภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในบทวิเคราะห์วิทยานิพนธ์

แต่เนื่องจากผลงานประพันธ์ดนตรีชิ้นนี้ได้ใช้เทคนิคในการประพันธ์ที่ร่วมสมัย ทำให้คำบางคำนั้นไม่ปรากฏเป็นคำแปล รวมไปถึงบางครั้ง ศัพท์บัญญัติที่มีปรากฏในพจนานุกรมศัพท์นี้ได้ถูกใช้ใน ความหมายและบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายความและจำกัดความในภาษาไทยด้วยตัวเองเพื่ออธิบายความให้ตรงกับความหมายที่ตั้งใจ เช่น "Tonality" แปลว่า "ระบบอิงทูนแจเสียง" (ณิชชา ไสค์ติยานุรักษ์, 2547) แต่ในบางครั้งผู้เขียนจะใช้คำว่าแปลว่า "ระบบอิงระดับเสียง"

ในบางคำที่ผู้ประพันธ์เห็นว่า อาจมีความหมายไม่ตรงกับความตั้งใจในการอธิบายบทประพันธ์ ผู้ประพันธ์ขอยกเว้นที่จะไม่ใช้คำศัพท์บัญญัตินั้น เช่น คำว่า "Pointillism" ตามพจนานุกรมแปลว่า "กระแสดึงกระด้าง" ซึ่งเป็นความหมายที่เน้นการใช้สีลาทำนอง แต่ผู้เขียนได้ใช้คำนี้ในการอธิบายถึงพื้นผิวทางดนตรี เพื่อความเหมาะสมจึงจะใช้ทับศัพท์ในภาษาอังกฤษและตามด้วยวงเล็บ เช่น พอยน์ติลลิสต์ (Pointillist)

นอกจากนั้น บางคำไม่ปรากฏความหมายในพจนานุกรม โดยเฉพาะศัพท์เทคนิค หรือคำศัพท์ทั่วไปที่ไม่ใช่คำศัพท์เฉพาะทางดนตรี ผู้เขียนจะอธิบายความ และยกตัวอย่างประกอบ โดยในกรณีนี้จะมีการอธิบายความโดยผู้เขียนก่อน และในแต่ละครั้งที่กล่าวซ้ำอาจต่อท้ายด้วยวงเล็บตามศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น คำว่า "Oscillation" เดิมไม่ใช่ศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะในทางดนตรีและมีความหมายถึง "การแกว่งไปมา" (สอ เสถบุตร, 2538) แต่ในทางเทคนิคปฏิบัติที่ใช้ในช่วงศตวรรษที่ 20-21

มักหมายถึง “การซ้ำไปมาของรูปแบบหนึ่งในระยะเวลาหนึ่งจนทำให้เกิดค่ากลาง (Central value) ของรูปแบบนั้นๆ เช่น ระดับเสียง, กลุ่มเสียง หรือ มวลของจังหวะ” (สารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย, <http://en.wikipedia.org/wiki/Oscillation>) ซึ่งหากมีการใช้คำศัพท์คำเดิมอีกครั้งในภายหลัง ผู้เขียนจะยึดจากคำแปลภาษาไทยที่ได้แปลไว้ก่อนหน้า โดยจะวงเล็บคำศัพท์ภาษาอังกฤษต่อท้าย สำหรับกรณีที่มีความหมายยาวและไม่ได้บัญญัติศัพท์แทนเอาไว้ ก็จะทำให้ความหมายอย่างย่อ เช่น “การซ้ำ (Oscillation)”

กรณีที่ไม่มีคำบัญญัติเป็นภาษาไทย เช่น ประเภทของความเร็วจังหวะ, ประเภทของบทเพลง, ชื่อผู้ประพันธ์เพลง และชื่อบทประพันธ์ ผู้เขียนจะใช้คำทับศัพท์ในทางอนุโลมเพื่อให้เป็นที่เข้าใจได้ แทนวิธีการใช้คำเลียนเสียงในภาษาไทย เช่น Lento, Chamber Concerto, Benjamin Britten หรือ The Rape of Lucretia